

بررسی دلایل مشروط بودن گزارشهای حسابرسی بانکها در ایران و ارزیابی پی آمدهای

گزارشهای مشروط

علیرضا ذاکرالحسینی

سالهاست که گزارشهای حسابرسی بانکها در ایران مشروط می باشد. عواملی که موجب مشروط شدن این گزارشها شده متعدد و متنوع است. این عوامل از جنبه های مختلف قابل مطالعه است. در این تحقیق، تاثیر عوامل سودآوری و کیفیت داراییهای بانکها بر ایجاد شرط، ارزیابی و تغییرات تعداد شرطها در طول زمان در اثر تداوم حسابرسیهای سالانه بررسی می شود.

برای ارزیابی تاثیر عوامل سودآوری بر ایجاد شروط از نسبتهای سودآوری و برای ارزیابی تاثیر کیفیت داراییها از نسبتهای وضعیت مالی استفاده شده است. روند تعداد شرطها در طول زمان نیز به عنوان نشانه تاثیر حسابرسی بر چگونگی تهیه و ارائه صورتهای مالی بانکها در نظر گرفته شده است.

جهت انجام تحقیق، صورتهای مالی و گزارشهای حسابرسی ده بانک دولتی برای دوره پنج ساله از 1380-1384 گردآوری و نسبتهای بازده سرمایه و بازده داراییها از بین نسبتهای سودآوری و نسبتهای تسهیلات اعطایی به سپرده ها و تسهیلات اعطایی به داراییها و حقوق صاحبان سهام به داراییها از نسبتهای وضعیت مالی (کیفیت داراییها) محاسبه شد. رابطه بین نسبتهای مزبور با تعداد شرطها در مورد یکایک بانکهای مورد مطالعه از طریق رگرسیون چند متغیره آزمون شد. سپس رابطه بین تعداد شرطها و نسبتهای مزبور در مورد کلیه بانکهای مورد مطالعه با استفاده از روش آماری Pool data آزمون شد. تعداد شرطهای گزارشهای هر یک از بانکها و تعداد شرطهای مجموع بانکها در طول زمان نیز از طریق آمار توصیفی در یک سری زمانی مورد بررسی قرار گرفت.

نتایج بدست آمده از آزمونها و بررسیهای مزبور حاکی از این است که:

§ وجود رابطه معنادار بین تعداد بندهای شرط و نسبتهای سودآوری چه در مورد یکایک بانکها (به استثنای بانک ملت) و چه در مورد کل بانکها تایید نشد.

§ وجود رابطه معنادار بین تعداد بندهای شرط و نسبتهای وضعیت مالی (کیفیت داراییها) چه در مورد یکایک بانکها و چه در مورد کل بانکها تایید نشد.

§ تعداد بندهای شرط در سالهای مورد مطالعه در یکایک بانکها و در کل بانکها در نوسان ولی بطور کلی کاهش داشته است که در مجموع از تاثیر حسابرسیهای سالانه بر بهبود نسبی صورتهای مالی حکایت دارد.

اصطلاحات کلیدی: صورتهای مالی، گزارش مشروط، نسبتهای سودآوری، نسبتهای وضعیت مالی (کیفیت داراییها)، استانداردهای بین المللی حسابرسی بانکها، حسابسان بانکها.

1) مقدمه

کار مهم حسابرس آن است که اعتبار صورتهای مالی تهیه شده توسط بانک را افزایش می دهد و آن را برای استفاده کنندگان صورتهای مالی اعم از سپرده گذاران، سهامداران، استفاده کنندگان از تسهیلات مالی و دولت و سایرین مقبولتر می سازد.

مسئله این است که تا چه حد گزارش های حسابرسی می تواند یک چشم انداز حقیقی از وضعیت اقتصادی بانکها را جهت تصمیم گیری گروه های ذینفع ارائه دهد.

سالهاست که گزارشهای حسابرسی بانکهای ایران مشروط می باشد. عواملی که موجب مشروط شدن این گزارشها شده است متعدد و متنوع است. این عوامل از جنبه های مختلف قابل مطالعه است.

برای بررسی این موضوع ابتدا به شرایط بانکها و سپس به شرایط حسابربان پرداخته می شود.

هدف اصلی از این تحقیق ارزیابی تاثیر حسابرسی بر بهبود صورتهای مالی از لحاظ کاهش موارد شروط در طول زمان است و همچنین این که شرطهای مندرج در گزارش با شاخصهای مالی چه ارتباطی دارد.

ضمن اینکه از طریق این بررسی، حسابربان در استفاده از استانداردهای بین المللی حسابرسی (ISA) در حسابرسی بانکها تشویق می شوند.

امید آنکه حسابرسی نه تنها اطلاعاتی نسبت به صحت و قابل قبول بودن صورتهای مالی ارائه کند، بلکه کم کم بتواند نقش مهمتر خود را در بهبود سیستم اطلاعات مالی کشور و نهایتا تاثیر در تصمیم گیری دولتمردان در جهت اعتلای جامعه ایفا کند.

2) مبانی نظری تحقیق

2-1) وجوه تمایز بانکها از سایر موسسات

بانکها معمولا دارای ویژگیهایی هستند که آنها را از سایر بنگاههای مالی دیگر متمایز می نماید:

Ø آنها نگهبان مقادیر زیاد از اقلام پولی شامل پول نقد و اوراق قابل معامله هستند که باید امنیت آنها چه در

زمان نگهداری و چه در زمان نقل و انتقال حفظ گردد.

Ø با توجه به پایین بودن نسبت سرمایه به کل دارایی ها، خاصیت اهرمی فعالیت های بانکی، زیاد است، و

این امر بانکها را در برابر شرایط نامساعد اقتصادی، ضربه پذیر نموده و ریسک ورشکستگی را بالا می برد.

Ø مبادلات بانکها ممکن است بدون مداخله مستقیم کارکنان بانک، مثلا از طریق اینترنت و خودپرداز صورت

گیرد.

Ø بانکها اغلب معاملات در یک محدوده حقوقی انجام می دهند، آن را در محدوده حقوقی دیگری به ثبت

می رسانند و حتی مدیریت آن هم در منطقه حقوقی دیگری است.

- Ø آنها معمولاً دسترسی زیادی به سیستم تسویه و کلر چک، ارز، نقل و انتقال پول و غیره دارند.
- Ø بانکها ممکن است ابزارهای مالی پیچیده ای منتشر یا مبادله نمایند که لازم است در گزارشهای مالی، ارزش منصفانه آن ارائه شود.

2-2) ویژگیهای حسابرسان بانکها

- علاوه بر مهارتهای عمومی حسابرسی، حسابرس باید در زمینههای زیر نیز مهارت داشته باشد:
- Ø مهارت در زمینه حسابرسی فعالیتهای بانکداری ؛
 - Ø مهارت در سیستم فن آوری اطلاعات و شبکه ارتباطات مورد استفاده بانکها ؛
 - Ø آگاهی از قوانین و مقررات مربوط به بانکها ؛
 - Ø آگاهی از نظرات اعلام شده توسط مقامات نظارتی و مقررات گذاران بانکی ؛
 - Ø آگاهی از نظرات اعلام شده توسط نهادهای تخصصی حسابداری ، مثلا ، هیئت تدوین استانداردهای بین المللی حسابداری ؛
 - Ø آگاهی از نظرات اعلام شده توسط کمیته بال در زمینه نظارت بانکی ؛
 - Ø دارا بودن تجربه در زمینه حسابرسی فعالیتهای بانکی .

3-2) الزامات حسابرسی بانکها

- Ø حسابرس باید ساختار سرمایه بانک؛ اقتصاد و مقررات حاکم بر کشورهایی که بانک در آنها فعالیت می نماید؛ و اوضاع بازار در بخشهایی که بانک فعال است را شناسایی نماید.
- Ø با تمرکز بانک روی یک گروه مشتری، حرفه، محیط جغرافیایی یا کشور، بر ریسک آن افزوده می شود. ارزیابی ریسک، نیاز به اطلاعات کامل مشاغل، عملیات و تجربه گزارش نویسی دارد.
- Ø اغلب مبادلات دارای بیش از یک نوع ریسک است. به علاوه، ریسک ها ممکن است با یکدیگر همبستگی داشته باشند. حسابرس باید ارتباط ریسک ها را مورد توجه قرار دهد.
- Ø ممکن است ریسک بانک، از طبیعت مالکیت آن ناشی شود. در بانکهایی که در مالکیت افراد معدودی هستند، مالکان بر مدیریت بانک تاثیر گذاشته و استقلال و قضاوت آنها را تغییر می دهند.

- Ø نیاز به انتقال اطلاعات به صورت الکترونیکی یا با استفاده از سایر سیستم های مخابراتی سبب پیدایش ریسک انتقال به سایر افراد از طریق تقلب یا اشتباه می گردد.
- Ø به واسطه طبیعت کار بانکها ، آنها هدف آماده ای برای عملیات پولشویی می باشند که از طریق آن، حاصل جرم و جنایت به پولهایی تبدیل می گردد که به نظر منبعی قانونی دارد. حسابرس مجبور است اگر به مواردی خلاف قانون و مقررات برخورد، آن را گزارش نماید.
- Ø حسابرس باید شناختی از سیستم اصلی تکنولوژی اطلاعات، نقل و انتقال الکترونیکی اطلاعات و سیستمهای ارتباطات و روابط بین این ابزارها بدست آورد .
- Ø حسابرس روی سیستم دسترسی به تمام شبکه کار می کند ، به ویژه کنترل دسترسی غیر مجاز از بخشهای مهم حسابرسی است.
- Ø بانک ممکن است عملیات فن آوری یا نقل و انتقال الکترونیک اطلاعات را برون سپاری کند. حسابرس باید اطلاعاتی از خدمات برون سپاری شده و کنترلهای داخلی آن توسط بانک، بدست آورد.
- Ø طبیعت عملیات بانکی به گونه ای است که حسابرس فقط با انجام روشهای اصلی خود نمی تواند ریسک حسابرسی را کاهش دهد. به دلایل کاربرد زیاد سیستمهای فن آوری، حجم زیاد مبادلات بانک، توزیع گسترده جغرافیایی عملیات بانکی، مشکل به کار گیری روشهای عینی جهت حسابرسی، حسابرس کفایت سیستمهای کنترل داخلی را ارزیابی می کند.
- Ø بانکها بطور مداوم در حال ارائه خدمات و محصولات مالی جدید هستند. حسابرس باید تجدید نظرهای لازم را برای رویارویی با این محصولات جدید، کنترلهای داخلی مربوطه در نظر داشته باشد.

2-4) انواع اظهار نظر حسابرس

2-4-1) گزارش حسابرس - مقبول

نظر مقبول، موافق باید در مواردی اظهار شود که حسابرس به این نتیجه برسد صورتهای مالی، از تمام جنبه های با اهمیت طبق استانداردهای حسابداری به نحو مطلوب ارائه شده است . نظر مقبول به طور ضمنی بیانگر آن است که هر گونه تغییر در اصول حسابداری یا در روشهای کاربرد این اصول و آثار آنها به نحوی مناسب تعیین و در صورتهای مالی درج و یا افشا شده است. (استانداردهای حسابرسی، 1385، استاندارد شماره 70 بند 22)

2-4-2) گزارش‌های تعدیل شده

گزارش حسابرس در موارد زیر ، تعدیل می شود :

- 1- انحراف از استانداردهای حسابداری (عدم توافق با مدیریت)
 - 2- محدودیت در دامنه رسیدگی
 - 3- ابهام
 - 4- تاکید بر مطلب خاص (تاثیری روی اظهار نظر ندارد و بعد از بند اظهار نظر می آید)
- میزان اهمیت و ماهیت اشکال در اظهار نظرهای حسابرسان را می توان در جدول 1 خلاصه نمود.

اساسی	با اهمیت وغیراساسی	میزان اهمیت ماهیت اشکال
مردود	مشروط (به استثنای...)	انحراف از استانداردهای حسابداری (عدم توافق با مدیریت)
عدم اظهار نظر	مشروط (به استثنای...)	محدودیت در رسیدگی
عدم اظهار نظر	-	ابهام

2-5) دلایل برای اظهار نظر مشروط حسابرس

- الف- ابهامات در رابطه با تداوم فعالیت
- ب- ابهامات در رابطه با دعاوی حقوقی
- ج- تناقض در بکارگیری اصول حسابداری
- د- عدول بی دلیل از " اصول پذیرفته شده حسابداری "
- ه- عدم توافق به سبب تغییر در اصول حسابداری
- و- وجود ابهام اساسی

3) پیشینه تحقیق

3-1) داخلی:

مطالعات زیادی در این زمینه تا کنون در ایران انجام نشده است. از تحقیقات انجام شده در داخل کشور می‌توان به دوتحقیق زیر اشاره کرد :

1- بررسی اثر بخشی گزارش حسابرس مستقل و تکالیف قانونی مجامع در شفافیت صورتهای مالی بانک صادرات ایران و بانکهای صادرات استانها- احمد مومن زاده -1381- موسسه عالی بانکداری ایران

فرضیات تحقیق: الف) اظهار نظر حسابرس مستقل در شفافیت صورتهای مالی موثر است.

ب) تکالیف قانونی مجامع در شفافیت صورتهای مالی موثر است.

نتایج تحقیق: الف) در بانک صادرات ایران و بانکهای صادرات استان حاکی از موثر نبودن نقش حسابرس در شفاف سازی صورتهای مالی بانکهای فوق الذکر طی دوره مورد بررسی می باشد.

ب) در بانک صادرات ایران و بانکهای صادرات استان حاکی از موثر نبودن تکالیف قانونی مجامع در شفاف سازی صورتهای مالی بانکهای مذکور می باشد.

2- بررسی اثر بخشی گزارشات حسابرسی مالی در وضعیت گزارشگری مالی شرکتهای سهامی عام پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران -محمد حسن ابراهیمی سرو علیا-1378-دانشگاه امام صادق (ع)

فرضیات تحقیق: الف) تصمیمات مجامع عمومی سالیانه شرکتهای در جهت حذف بندهای گزارش حسابرسی می باشد.

ب) موارد مطرح شده در بندهای گزارش حسابرسی در موضوعات مختلف در هر سال نسبت به سال قبل در رابطه با همان موضوع کاهش یافته است.

نتایج تحقیق: الف) گزارش حسابرس و بازرس قانونی باعث افزایش اعتبار صورتهای مالی شده است.

ب) گزارش حسابرس و بازرس قانونی در جهت بهبود وضعیت گزارشگری مالی شرکتهای ، تاثیر قابل توجهی نداشته است.

3-2) خارجی:

1-Qualified audit reports in Finland: evidence from large companies _ Erkki K -

1998

سئوالات تحقیق:

الف) آیا سودآوری کم باعث گزارش مشروط می شود؟

ب) آیا بدهی بالا باعث گزارش مشروط می شود؟

ج) آیا رشد کم باعث گزارش مشروط می شود؟

نتایج تحقیق: خصوصیات یک گزارش حسابرسی مشروط به طور کلی با سود ضعیف ، استقراض بالا و رشد کم همراه است.

2-Analysis of auditors reports world wide (International accounting and auditing trend)-Vindo B.Bavishi-1993

سئوالات تحقیق:

الف) سیستم حسابداری یک شرکت حداقل در چه زمانی می تواند صورتهای مالی را آماده نماید؟

ب) الزامات گزارشگری مالی در یک کشور خاص تا چه اندازه پیچیده است؟

ج) حداقل زمانی که حسابرسان می توانند صورتهای مالی صاحبکار خود را حسابرسی کنند ؟

نتایج تحقیق: این تحقیق به علت اینکه در سطح بین الملل صورت گرفته لذا داولی با ذکر دلایل بصورت زیر تهیه شده است:

الف) به تفکیک کشورها و اندازه شرکت

ب) به تفکیک کشورها و صنایع

ج) به تفکیک کشورها و پایان سال مالی

د) به تفکیک کشورها و شرکتهای چند ملیتی

ه) به تفکیک کشورها و وضعیت تجاری

و) به تفکیک کشورها و موسسات انتفاعی

ز) وضعیت اظهار نظر حسابرسی ، گروههای صنعتی و تجاری آمریکا

ح) در رابطه با تکمیل سریع حسابرسی خارجی و تهیه گزارشهای حسابرسان خارجی

4) روش و مراحل انجام تحقیق

4-1) جامعه مورد پژوهش

جامعه آماری این تحقیق ده بانک تجاری دولتی یعنی بانکهای ملی ایران ، سپه ، صادرات ایران ، رفاه کارگران ، ملت ، تجارت ، کشاورزی ، مسکن ، توسعه صادرات ایران ، صنعت و معدن می باشند که بصورت مختصر در ادامه

بررسی می‌گردند. (در تحقیق حاضر بانک‌های دولتی ایران که سازمان حسابرسی به عنوان حسابرس و بازرس مستقل آنها بوده است از سال 1380 تا سال 1384 مورد بررسی قرار گرفته‌اند.)

2-4) فرضیات تحقیق

فرضیه 1. بین بندهای شرط و نسبتهای سودآوری رابطه معنی‌داری وجود دارد.
فرضیه 2. بین بندهای شرط و نسبتهای وضعیت مالی رابطه معنی‌داری وجود دارد.
فرضیه 3. تصمیمات اتخاذ شده توسط مجامع عمومی بانکها و بانک مرکزی منجر به کاهش بندهای شرط در گزارش حسابرس شده است.

3-4) روشها و فنون جمع‌آوری اطلاعات

در تحقیق حاضر به منظور جمع‌آوری و تهیه اطلاعات مورد نیاز از صورتهای مالی بانکهای موضوع تحقیق در سالهای 1380 الی 1384 استفاده گردیده است. عمده اطلاعات مورد نیاز تحقیق از صورتهای مالی و گزارشهای حسابرسی این بانکها استخراج شده است. یادداشتهای همراه صورتهای مالی حسب ضرورت و اطلاع از اجزاء تفکیک شده اقلام صورتهای مالی و رویه‌های حسابداری مورد عمل، مورد مطالعه قرار گرفته‌اند، و سپس به کمک نرم افزار Eviews و فنون آماری، محاسبات لازم صورت گرفته و برای تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق از روش توصیفی - همبستگی - علی استفاده شده است.

4-4) تعیین نسبتها برای ارزیابی

شناسایی نسبتها و معیارهایی که بتوان از آنها برای ارزیابی بانکها استفاده نمود که تا چه حد گزارشهای حسابرسی می‌تواند یک چشم انداز واقعی از موفقیت اقتصادی بانکها را جهت تصمیم‌گیری گروه‌های ذینفع ارائه دهد، یکی از مراحل مهم این تحقیق به شمار می‌رود. در تحقیقات گوناگونی که به منظور ارزیابی عملکرد بانکها در داخل و خارج صورت گرفته است، متناسب با موقعیت و شرایط حاکم بر آن مجموعه، شاخصهایی را جهت ارزیابی مورد استفاده قرار داده‌اند. یک بانک را می‌توان از دیدگاههای مختلفی نظیر سودآوری، جذب منابع و کیفیت و کمیت ارائه خدمات مورد بررسی قرار داد. محقق بر اساس اهدافی که از ارزیابی دنبال می‌کند معیار و نسبتهای لازم را تعیین و تعریف نموده و مورد استفاده قرار می‌دهد.

1-4-4) تعیین نسبتهای سودآوری

سودآوری از اهداف اصلی و اساسی است که معیار و اساس شکل گیری فعالیت بانک تجاری را تشکیل می دهد . بنابراین ، شاخصهایی که بتوانند میزان موفقیت بانک در دستیابی به این عامل اساسی را اندازه گیری کنند، می توانند به عنوان معیارهای ارزیابی در بانکها مورد استفاده قرار گیرند. جهت سنجش سودآوری در بانکها، بر اساس مطالعه تحقیقات گذشته و استفاده از رهنمودهای صاحب نظران بانکی، نسبتهای بازده داراییها و بازده سرمایه به عنوان شاخصهای مهمتر و کلیدی تشخیص داده شد که در تحقیق حاضر از آنها استفاده می گردد.

4-4-2) شاخصهای وضعیت مالی

داراییها و بدهی ها، توان بانک برای ایفای تعهدات را نشان می دهد . نسبتهایی که در تحقیق حاضر مورد استفاده قرار می گیرد عبارتند از : نسبتهای وامها به سپرده ها ، وامها به داراییها و سرمایه به داراییها

4-4-5) طرح و نحوه انجام تحقیق

برای انجام تحقیق حاضر در گام نخست شاخص های سودآوری (نرخ بازده داراییها و نرخ بازده سرمایه) و شاخصهای وضعیت مالی (نسبتهای تسهیلات اعطایی به سپرده ها، تسهیلات اعطایی به دارایی و حقوق صاحبان سهام به کل داراییها) برای هر بانک در سالهای 1380 الی 1384 محاسبه گردید. در مرحله بعد پس از خلاصه کردن شرطها، شرطها طبقه بندی شد و یک بار با شاخصهای سودآوری و بار دیگر با شاخصهای وضعیت مالی مقایسه گردید. در خاتمه تعداد بند شرطها بررسی شد که در طول زمان کاهش پیدا کرده است یا خیر . روش تحلیل داده ها نیز تحلیل سریهای زمانی بود.

4-4-6) تکنیک آماری مورد استفاده

برای پاسخ به سئوالات از دو تکنیک آماری استفاده شده است : رگرسیون چند متغیره و تلفیق داده های سری زمانی و مقطعی (Pool data) .

4-4-6-1) رگرسیون

در روش رگرسیون ابتدا در هر بانک بطور جداگانه یک رابطه چند متغیری بین موارد مشروط و شاخصهای سودآوری (بازده دارایی و بازده سرمایه) برقرار و وجود رابطه بین آنها بررسی شد. در این حالت بین موارد مشروط و تک تک عاملها مثل بازده دارایی یک رگرسیون جداگانه نیز برقرار گردید. ملاک برای اعتبار و یا عدم اعتبار رگرسیونهای انجام شده آزمون این است که آیا ضرایب در رابطه رگرسیونی صفر هستند یا خیر ؟ برای پاسخ به این

سؤال می‌توان به R^2 ضریب همبستگی و Adjusted R. sq و ستون T (آماره‌های آزمون) توجه کرد و با جداول t-student مقایسه کرد.

همچنین از ملاک p-value (ستون p) این گونه استفاده می‌شود که:

فرض صفر رد می‌شود $\Rightarrow P - value < a = 0.05$

فرض صفر رد نمی‌شود $\Rightarrow P - value > a = 0.05$

فرض صفر در این رگرسیونها این است که پارامتر مربوطه (ستون predictor) در این رگرسیون صفر است. نیز در هر بانک بین موارد مشروط و شاخصهای وضعیت مالی (تسهیلات اعطایی به سپرده ها، تسهیلات اعطایی به دارایی و حقوق صاحبان سهام به کل داراییها) یک رگرسیون چند متغیره برقرار گردید و مجدداً روند تکرار شد.

2-6-4 تلفیق داده‌های سری زمانی و مقطعی (Pool data)

صحت هر تحلیل سرانجام به قابلیت دسترسی به داده‌های صحیح بستگی دارد. بنابراین ضروری است که در مورد ماهیت، منابع و محدودیتهای داده‌هایی که در تحلیل مورد استفاده قرار می‌گیرد بحث و موضوع دقیقاً مورد بررسی قرار گیرد.

عموماً در Pool data سه نوع داده استفاده می‌شود.

الف - داده‌های سری زمانی¹: جمع آوری داده‌ها در طول زمان، مثل جمع دارایی یک بانک در یک دوره پنج ساله یا میزان سود یا سرمایه آن در همین مدت.

ب - داده‌های مقطعی²: داده‌هایی که در یک مقطع زمانی از یک جامعه آماری گرفته می‌شود مثلاً جمع دارایی چند بانک در یک سال مثلاً 1383، یا بازده سرمایه صد بانک در همین سال آن.

ج - تلفیق داده‌های سری زمانی و مقطعی³: هنگامی که تعداد داده‌های سری زمانی محدود و تعداد داده‌های مقطعی نیز محدود است، می‌توان از تلفیق آنها استفاده نمود، مثلاً داده‌های موضوع مورد بررسی در این تحقیق که از داده‌های مرکب (Pool data) شامل تعداد شرطها و شاخصهای سودآوری و وضعیت مالی طی پنج سال 1380 الی 1384 برای ده بانک مختلف استفاده شده است.

¹ Time series data

² Cross - section data

³ Pool data

در این تحقیق ابتدا در هر بانک جداگانه بین عوامل رگرسیون می‌برازانیم و سپس در سطح کل بانکها از روش تلفیق داده های سری زمانی و مقطعی (Pool data) استفاده می‌کنیم.

5) تجزیه و تحلیل عملکرد بانکها

1-5) کل بانکها

الف- تعداد شرطها در اظهار نظر

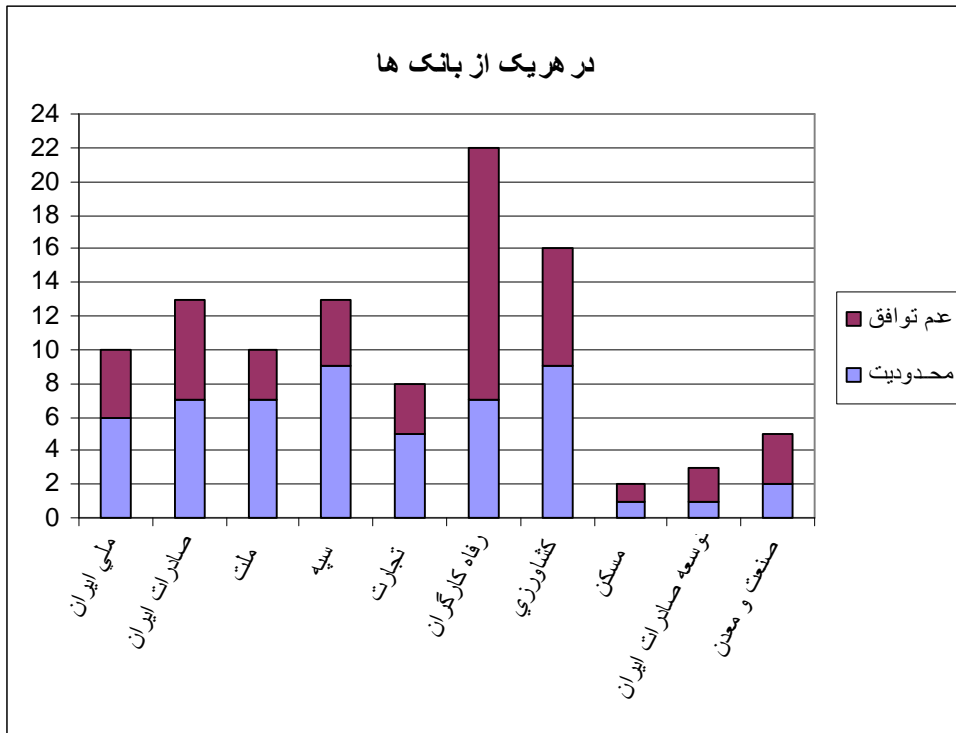
جدول 2 صورت ریز تعداد بند شرطهای مندرج در اظهار نظر حسابرسان در بانکهای مختلف بشرح زیر می‌باشد.

جمع	1384	1383	1382	1381	1380	سال
						بانک
10	2	3	2	2	1	ملی ایران
13	1	1	2	6	3	صادرات ایران
10	0	1	2	4	3	ملت
13	0	1	1	5	6	سپه
8	0	2	1	4	1	تجارت
22	5	4	4	5	4	رفاه کارگران
16	2	3	2	5	4	کشاورزی
2	0	0	0	0	2	مسکن
3	0	0	1	1	1	توسعه صادرات ایران
5	0	0	1	1	3	صنعت و معدن
102	10	15	16	33	28	جمع

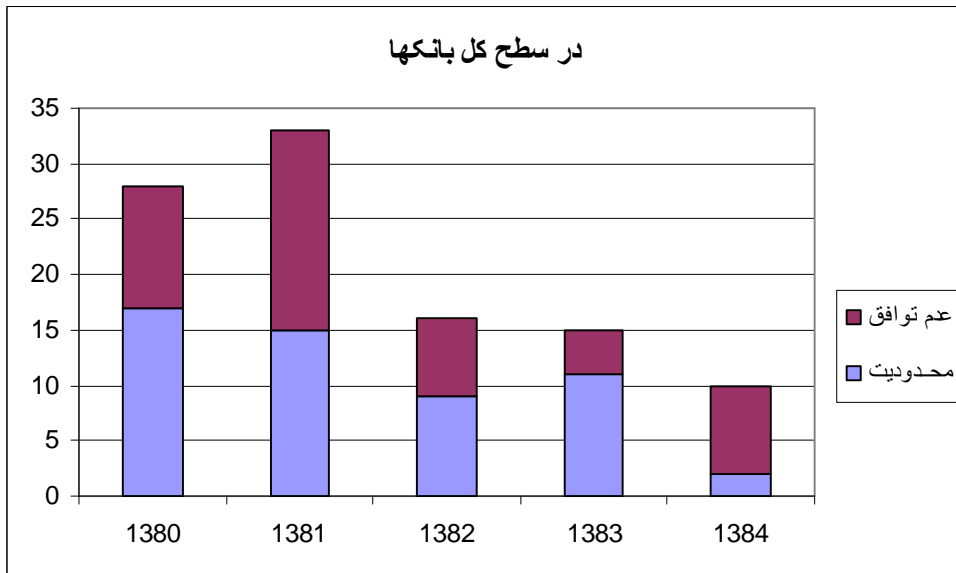
ماخذ: یافته‌های پژوهش

نمودار ریز تعداد بند شرط گزارش حسابرس در سالهای مختلف بانکهای ایران بشرح زیر است.

نمودار 1



نمودار 2



ماخذ: یافته‌های پژوهش

از بین 50 گزارش حسابرسی پنج سال بانکهای دولتی ایران فقط تعداد 11 گزارش آن مشروط نبودند و تعداد 39 آن گزارش مشروط بودند .

از 39 گزارش مشروط که در جمع 102 بند شرط را شامل می‌شود تعداد 48 بند به‌علت عدم توافق و تعداد 54 بند به‌علت محدودیت در رسیدگی می‌باشد .

کمترین تعداد بند شرط گزارش در سال 1384 با 10 بند و بیشترین تعداد بند شرط گزارش در سال 1381 با 33 بند بوده است .

کمترین تعداد بند شرط گزارش در بانک مسکن با 2 بند و بیشترین تعداد بند شرط گزارش در بانک رفاه کارگران با 22 بند بوده است .

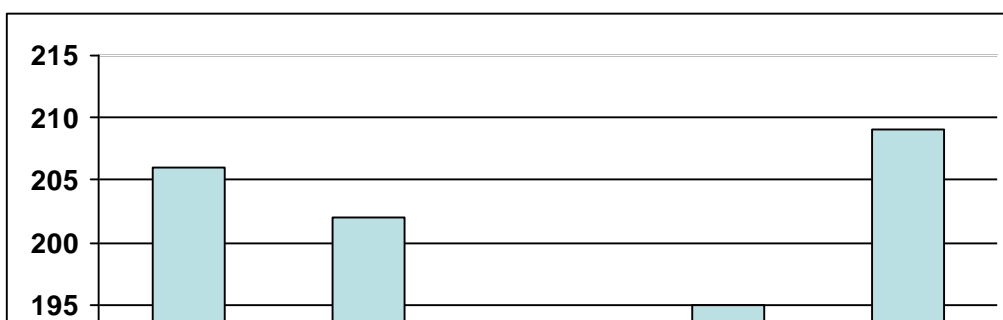
فهرست زیر کل موارد بند گزارش حسابرسی در بانکهای مختلف در طول سالهای مورد مطالعه عرضه می‌شود . اگر چه این موارد به عنوان شرط در اظهار نظر حسابرسان در نظر گرفته نشده ولی مطالب مندرج در آنها حاکی از اشکالات متعددی در حسابها و صورتهای مالی بانکهاست که به آنها توجه لازم نمی‌شود .

جدول 3 صورت ریز تعداد بندهای گزارش حسابرسی در بانکها

سال	1380	1381	1382	1383	1384	جمع کل
بانک						
ملی ایران	17	23	24	24	25	113
صادرات ایران	31	27	20	22	24	124
ملت	21	20	16	17	21	95
سپه	22	22	15	17	25	101
تجارت	16	24	19	31	23	113
رفاه کارگران	27	24	24	22	22	119
کشاورزی	23	17	16	15	18	89
مسکن	12	14	14	12	11	63
توسعه صادرات ایران	15	13	16	16	18	78
صنعت و معدن	22	18	21	19	22	102
جمع	206	202	185	195	209	997

ماخذ: یافته‌های پژوهش

نمودار 3 صورت ریز تعداد بندهای گزارش حسابرسی در بانکها



ماخذ: یافته‌های پژوهش

علاوه بر گزارشهای مشروط و بندهای شرط ، کلیه گزارشها دارای سایر موارد بودند که حاکی از الف)عدم رعایت کامل قانون پولی و بانکی و اصلاحیه قانون تجارت ب) عدم حصول نتیجه قطعی در خصوص مطالبات معوق و وجوه اختلاس شده ج)عدم در نظر گرفتن ذخیره لازم جهت مالیات و سنوات خدمت کارکنان می‌باشد .
برخی از بندهای گزارش به علت تبعیت از قوانین پولی و بانکی کشور است که بعضاً " مغایر با استانداردهای حسابداری می‌باشد .

بطوری که مشاهده می‌شود تعداد شرطها در گزارشهای حسابرسی بانکها در طول سالهای مورد مطالعه روند نزولی داشته است .

ب- شاخصها

برای پاسخ به سئوالهای این تحقیق در مورد یکایک بانکها

1) بین تعداد شرطهای مندرج در گزارش حسابرسی بانکها به عنوان متغیر وابسته و شاخصهای سودآوری هر بانک یعنی بازده سرمایه و بازده دارایی به عنوان متغیر مستقل از طریق محاسبه رگرسیون دو متغیره آزمون شد و نتایج آن حاکی از این است که بین تعداد شرطهای مندرج در گزارش حسابرسی بانکها و شاخصهای سودآوری هر بانک رابطه معنی داری وجود ندارد.

اطلاعات آماری در مورد بانکهای مختلف وجود رابطه بین تعداد شرطها و شاخصهای سودآوری در سالهای مورد مطالعه تایید نمی‌کند و حتی رگرسیونهای جزئی هم از وجود رابطه‌ای حکایت ندارد . جدول 4 شاخصهای سودآوری در بانکها

1384		1383		1382		1381		1380		سال	بانک
بازده سرمایه	بازده دارایی	بازده سرمایه	بازده دارایی	بازده سرمایه	بازده دارایی	بازده سرمایه	بازده دارایی	بازده سرمایه	بازده دارایی		
4/9	/39	6	/56	8/9	/28	2/6	/10	5/70	/12	ملی ایران	
8/5	/70	13/3	/50	15/7	/50	12/4	/60	5	/10	صادرات ایران	
7	/50	10	/70	13	/40	15	/60	14	/30	ملت	
15	1/3	7	/54	24	/76	25	/97	6/8	/43	سپه	
15	1/2	13	1	28	/70	32	/75	33	/80	تجارت	
10	/30	14	/50	18	/20	26	1/6	31	2/1	رفاه کارگران	
5/5	/42	20/72	2/14	24	1/56	17	1/12	3/97	/32	کشاورزی	
17/6	1/6	25	3/5	40	2/95	53	3/5	76	3/1	مسکن	
13	3/6	9	3	12	4/8	9	3/7	12	6/2	توسعه صادرات ایران	
12/4	3/6	17	7	31	10	2/4	8	3/6	1/3	صنعت و معدن	

ماخذ: یافته‌های پژوهش

2) بین تعداد شرطها به عنوان متغیر وابسته و شاخصهای وضعیت مالی یعنی وامها به سپرده‌ها، وامها به کل دارایی و سرمایه به دارایی هر بانک به عنوان متغیر مستقل از طریق محاسبه رگرسیون سه متغیره آزمون شد و نتایج آن حاکی از این است که بین تعداد شرطها و شاخصهای وضعیت مالی هر بانک رابطه معنی‌داری وجود ندارد. اطلاعات آماری وجود رابطه بین تعداد شرطها و شاخصهای وضعیت مالی در سالهای مورد مطالعه تایید نمی‌کند و حتی رگرسیونهای جزئی هم از وجود رابطه‌ای حکایت ندارد.

جدول 5 شاخصهای وضعیت مالی در بانکها

سال	1384			1383			1382			1381			1380			بانک
	وام به سپرده	وام به سرمایه	وام به سپرده	وام به سپرده	وام به سرمایه	وام به سپرده	وام به سپرده	وام به سرمایه	وام به سپرده	وام به سپرده	وام به سرمایه	وام به سپرده	وام به سرمایه	وام به سپرده		
ملی ایران	85	58	98	63	9	86	62	3	78	59	4	65	54	2/2		
صادرات ایران	101	67	74	59	4	73	56	3/4	70	59	4/8	69	61	3/2		
ملت	109	69	128	74	7	108	72	3	90	67	4	74	63	2/3		

	68	111	7/8	69	116	3	67	100	3/7	60	80	6	60	70	سپه
	73	132	8	72	132	2/5	71	107	2/3	68	98	2/5	57	70	تجارت
2	76	97	3/5	74	97	4	59	68	6	51	67	7	67	80	رفاه کارگران
5	73	123	10	70	125	6/4	78	137	6/6	78	148	8	79	161	کشاورزی
3	73	93	13/7	69	88	7/4	84	105	6/6	84	103	4	84	102	مسکن
3	69/5	209	32	64	192	38/7	68	175	40	62/5	168	52	69	179	توسعه صادرات
1	51	217	40/5	47	218	34	32	218	35	29	148	37	47	255	صنعت و معدن

ماخذ: یافته‌های پژوهش

تلفیق داده‌های سری زمانی و مقطعی (Pool data)

برای بررسی رابطه بین تعداد شرطها و شاخصهای مالی در کلیه بانکها در طول دوره مورد مطالعه از روش Pool data استفاده شده است .

در این روش ابتدا آزمون OLS بر روی کل بانکها انجام شد که برای پاسخ به سئوالهای این تحقیق در مورد کل بانکها

(1) بین تعداد شرطها به عنوان متغیر وابسته و شاخصهای سودآوری یعنی بازده سرمایه و بازده دارایی به عنوان متغیر مستقل بدون توجه به نوع آنها آزمون شد و وجود رابطه بین تعداد شرطها و شاخصهای سودآوری در سالهای مورد مطالعه تایید نمی‌شود .

(2) بین تعداد شرطها به عنوان متغیر وابسته و شاخصهای وضعیت مالی یعنی وامها به سپرده‌ها ، وامها به کل دارایی و سرمایه به دارایی به عنوان متغیر مستقل بدون توجه به نوع آنها آزمون شد و وجود رابطه بین تعداد شرطها و شاخصهای وضعیت مالی در سالهای مورد مطالعه تایید نمی‌شود .

پس از اینکه از روش OLS نتیجه حاصل نشد از روش مدل‌های Fixed Effects تک تک بانکها مورد مطالعه قرار گرفت که برای پاسخ به سئوالهای این تحقیق در مورد کل بانکها :

(1) بین تعداد شرطها به عنوان متغیر وابسته و شاخصهای سودآوری یعنی بازده سرمایه و بازده دارایی به عنوان متغیر مستقل از طریق مدل‌های Fixed Effects تک تک بانکها آزمون شد و وجود رابطه بین تعداد شرطها و شاخصهای سودآوری در سالهای مورد مطالعه تایید نمی‌شود .

2) بین تعداد شرطها به عنوان متغیر وابسته و شاخصهای وضعیت مالی یعنی وامها به سپردهها، وامها به کل دارایی و سرمایه به دارایی به عنوان متغیر مستقل از طریق مدلهای Fixed Effects تک تک بانکها آزمون شد و وجود رابطه بین تعداد شرطها و شاخصهای وضعیت مالی در سالهای مورد مطالعه تایید نمی‌شود.

در خاتمه در دو روش رگرسیون و Pool data در بانکها رابطه معنی‌داری بین تعداد شرطها به عنوان متغیر وابسته و شاخصهای سودآوری یعنی بازده سرمایه و بازده دارایی به عنوان متغیر مستقل در سالهای مورد مطالعه وجود ندارد.

همچنین رابطه معنی‌داری بین تعداد شرطها به عنوان متغیر وابسته و شاخصهای وضعیت مالی یعنی وامها به سپردهها، وامها به کل دارایی و سرمایه به دارایی به عنوان متغیر مستقل در سالهای مورد مطالعه وجود ندارد.

6) خلاصه، نتایج و پیشنهادات

6-1) خلاصه و نتیجه گیری

به منظور پاسخگویی به سئوالات تحقیق، سه فرضیه مطرح گردید.

فرضیه اول: بین بندهای شرط و نسبتهای سودآوری در هر بانک رابطه معنی‌داری وجود دارد. برای اثبات این فرضیه بین تعداد شرطها به عنوان متغیر وابسته و شاخصهای سودآوری یعنی بازده سرمایه و بازده دارایی به عنوان متغیر مستقل تک تک و کل بانکها به دو روش رگرسیون دو متغیره و مدل Fixed Effects آزمون مربوطه انجام شد و وجود رابطه بین موارد مشروط و شاخصهای سودآوری در کل بانکها تایید نشد. (بجز یک مورد که در بانک ملت بین موارد مشروط با بازده سرمایه رابطه برقرار است).

فرضیه دوم: بین بندهای شرط و نسبتهای وضعیت مالی در هر بانک رابطه معنی‌داری وجود دارد. برای اثبات این فرضیه بین تعداد شرطها به عنوان متغیر وابسته و شاخصهای وضعیت مالی یعنی وامها به سپردهها، وامها به کل دارایی و سرمایه به دارایی به عنوان متغیر مستقل تک تک و کل بانکها به دو روش رگرسیون سه متغیره و مدل Fixed Effects آزمون مربوطه انجام شد و وجود رابطه بین موارد مشروط و شاخصهای وضعیت مالی در کل بانکها تایید نشد.

فرضیه سوم: تصمیمات اتخاذ شده منجر به کاهش بندهای شرط در گزارش حسابرسی شده است.

اگر چه تعداد شرطها در سالهای مورد مطالعه در برخی از بانکها دارای نوسان بوده و در برخی دیگر کاهش داشته، ولی در کل بانکها کاهش داشته (جدول 2) و این موضوع نشان می‌دهد که تصمیمات اتخاذ شده (مدیریت بانکها، مجامع عمومی بانکها و بانک مرکزی) منجر به کاهش بندهای شرط در گزارش حسابرس شده است.

6-2) پیشنهادهای

6-2-1) پیشنهادهای کاربردی تحقیق

برای گزارشگری مالی :

الف) استاندارد حسابداری خاصی برای بانکها در ایران تدوین نشده است و تطبیق برخی عملیات و گزارشهای

مالی بانکها بر استانداردهای عمومی عملی نیست. پیشنهاد می‌شود که در این مورد اقدام لازم صورت گیرد.

ب) برای حسابرسی بانکها، استاندارد حسابرسی خاصی در ایران تدوین نشده حال آنکه در استانداردهای

بین‌المللی حسابرسی، استاندارد خاص حسابرسی در این مورد تدوین شده است پیشنهاد می‌شود که علاوه بر

تدوین استاندارد، شرایط لازم حسابرسان برای حسابرسی بانکها مقرر گردد.

ج) یک output مشترک برای اطلاعات مندرج در صورتهای مالی کلیه بانکها در بانک مرکزی ایجاد شود و

قابلیت دسترسی برای متخصصین را داشته باشد و تحقیقاتی که توسط مراجع مختلف انجام می‌شود بر اساس

داده‌های اطلاعاتی همسانی صورت گیرد.

6-2-2) پیشنهادهایی برای تحقیق در آینده

الف) پیشنهاد می‌شود شرطهای مندرج در گزارشهای حسابرسی شرکتها در ارتباط با توقف و ورشکستگی

شرکتها مورد بررسی قرار گیرد.

فهرست منابع و ماخذ

منابع فارسی

- § ابراهیمی سرو علیا ، محمد حسن . 1378. بررسی اثر بخشی گزارشات حسابرسی مالی در وضعیت گزارشگری مالی شرکتهای سهامی عام پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران . پایان نامه کارشناسی ارشد . دانشگاه امام صادق (ع)
- § *استانداردهای حسابرسی* . 1385. تهران : سازمان حسابرسی
- § اکبری ، فضل الله . 1384 ، چاپ هشتم ، *تجزیه و تحلیل صورتهای مالی* ، تهران : مرکز تحقیقات تخصصی حسابداری و حسابرسی سازمان حسابرسی
- § بختیاری ، حسن . 1384 . ارزیابی و بررسی تحلیلی ریسک ساختار ترازنامه بانک توسعه صادرات ایران . پایان نامه کارشناسی ارشد . موسسه عالی بانکداری ایران

§ تقوی تکیار ، رضا . 1385، *گزیده‌ای از بندهای گزارش حسابرس مستقل و بازرس قانونی* ، تهران : انتشارات کیومرث

§ توکلی ، اکبر . 1378 ، *اقتصاد سنجی کاربردی* ، تهران : انتشارات مانی

§ خسروی ، اسماعیل . 1382 . بررسی علل زیان بانک صادرات در مناطق محروم کشور . پایان‌نامه کارشناسی ارشد . موسسه عالی بانکداری ایران

§ گجراتی ، دامودار ، *مبانی اقتصاد سنجی* . 1385 . ترجمه حمید ابریشمی . تهران : انتشارات دانشگاه تهران

§ منوچهری ، منوچهر . 1381. تشریح مقررات جدید کفایت سرمایه دسامبر 2001 بانک تسویه‌های بین المللی . مجموعه مقالات سیزدهمین همایش بانکداری اسلامی

§ مومن زاده ، احمد . 1381 . بررسی اثر بخشی گزارش حسابرس مستقل و تکالیف قانونی مجامع در شفافیت صورتهای مالی بانک صادرات ایران و بانکهای صادرات استانها . پایان‌نامه کارشناسی ارشد . موسسه عالی بانکداری ایران

§ میگز و میگز ، *اصول حسابرسی* جلد دوم . 1383. ترجمه عباس ارباب سلیمانی و محمود نفری . تهران : سازمان حسابرسی

§ یآوری ، علیرضا . 1386 . ارزیابی و مقایسه عملکرد بانکهای تجاری دولتی ایران با شاخصهای مالی (رشد و سودآوری) و شاخص کارایی (روش تحلیل فراگیر داده‌ها مدل اندرسون پیترسون) . پایان‌نامه کارشناسی ارشد . موسسه عالی بانکداری ایران

منابع انگلیسی

- Banks of International Settlement ,June.2004. *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards* .
[<http://www.bis.org/publ/bcbs107>]
- Erkki K . 1998 , *Qualified Audit Reports in Finland Evidence from Large Companies*. The European Accounting Review.
- James M . Koltveit , *Accounting for Banks* , Lexis Nexis . 2006 Matthew bender

- International Auditing Practice Statement 1006 [IAPC] .2001 , *Audits of the Financial Statements of Banks* .IFAC.
- Rose,Peter , Sylvia Hudgins .2001 , *Bank Management & Financial Services* , Six Edition . Mcgraw-Hill
- Vindo B . Bavishi . 1993 , *Analysis of Auditors Reports World Wide* . International Accounting and Auditing Trend.